

RECENZIJA KNJIGE: KRIŽNA JAMA/KRIŽNA CAVE

Primož Jakopin

Prolog

Članek prinaša oceno pravkar izšle knjige Križna jama, urednika sta P. Gedei in M. Žiberna, ter njenega prevoda v angleščino. Pri pisanju ocene je priplaval na površje nekaj poudarkov, lahko bi rekli, da spadajo na avtorjev seznam želja (wish list). So širše pomembni in ne zadevajo le te knjige – morda njenih bodočih izdaj ali kakšne naslednice – pa se je avtor članka odločil, da jim nameni nekaj odstavkov.

Eno je pristop k fotografiranju jame. Jamski posnetki, ki ne prikazujejo jamskih živali ali kake podrobnosti, kot so recimo jamski biseri, ampak jama samo, njene prostore, delujejo brez človeka za merilo prazno, nekaj manjka. Takoj ko so na posnetku tudi osebe, pa lahko govorimo o dveh pristopih, ekocentričnem in antropocentričnem. Pri prvem je človek, tudi če je v prvem planu, harmonični del celote, kot so recimo živali v gozdu, in iz nje posebej pretirano ne izstopa. Posnetki iz zgodnjih časov jamske fotografije so bili enobarvni (črnobeli ali sepia) in je bila njihova ekocentričnost praktično zagotovljena, z nastopom barv pa to ni bilo več samoumevno. Avtor posnetkov v knjigi o Križni jami

seveda ni kriv, da so že kar nekaj let »v modi« kombinezoni živordečih barv, ki jih v jami sicer ni, in zato zelo izstopajo ter sliko takoj nagnejo na antropocentrično stran. Bi bilo pa jasno dosti bolje, če bi bili statisti nemoteči. Primer je tu objavljen prizor iz Najdene jame, ki je uvrščen med Izbrane slike na slovenski vikipediji (podobno kot Gedeijev posnetek iz Skalarjevega brezna). Jamar je v prvem planu, pa vseeno ne moti in se lepo zlije z okolico.

Drugi poudarek je vprašanje prevoda imena jame. Avtor posnetkov v knjigi ni samo fotograf, je tudi oblikovalec in želel je, tako slovenski kot angleški ter drugim tujejezičnim različicam, ki utegnejo še priti, dati udaren, jedrnat naslov. Ne iz treh ali več besed, ampak iz največ dveh. Odločil se je, da bo ime jame skrajšal in pridevnik Križna »posamostalil«, naredil iz pridevnika samostalnik. Saj tudi jamarji, če gremo v kakšno znano jama, uporabljamo skrajšano, poenostavljeno ime. Gremo jutri v Najdeno! seveda pomeni, da gremo v Najdeno jama. In tako je Križna postal samostalnik, napisan na platnicah obeh različic kot KRIŽNA, z velikimi, poudarjenimi črkami, s podnapisom, pojasnilom za kaj gre, v

manjših in tanjših črkah. V slovenščini je to JAMA, v angleščini CAVE, sledile bi še HÖHLE, GROTTA, GROTTA, CUEVA, ПЕЩЕРА ... Oblikovno odlično, problem rešen, jezikovno pa žal nesprejemljivo. KRIŽNA ПЕЩЕРА je že na daleč videti čudno, КРИЖНА ПЕЩЕРА malo manj, a še vedno ni jasno, kaj je bilo mišljeno - pravi prevod imena bi bil КРЕСТОВАЯ ПЕЩЕРА. Avtorjev predlog za angleško različico – ko je imel knjigo že v rokah – KRIŽNA JAMA (oboje s črkami enake velikosti in debeline) ter z manjšim podnaslovom CAVE of 22 LAKES se je avtorju knjige v oblikovnem smislu zdel štorast, neprimeren.

Problem z imenom je bolj resen kot je videti na prvi pogled – v zadnjih letih namreč na angleški vikipediji opuščajo prevedena, »kolonialna« imena jam v neangleškogovorečih deželah. Tako recimo Eisriesenwelt iz Avstrije ni World of the Ice Giants, ampak kar Eisriesenwelt, Grotta Gigante pri nas takoj čez mejo pri Sežani ni Giant Cave ampak Grotta Gigante in Gouffre Berger v Franciji, prva tisočmetrca, ni Berger Pit ampak Gouffre Berger. Zakaj torej tudi Križna jama ne bi mogla ostati kar je, namesto

Pogled na Kalvarijo, sotočje dveh potokov v Križni jami, z vrha podora na začetku Pisanega rova. Foto Peter Gedei, objavljeno z dovoljenjem.

Pogled na Svetišče v Putikovi dvorani Najdene jame, z Luko Bernetičem, maj 2004.
Foto: Primož Jakopin, objavljeno tudi na prostodostopnem portalu Wikimedia Commons.

sedanje Cross Cave? Imena, ki ni vseč ne Gašperju Modicu ne avtorju posnetkov. Kdorkoli lahko seveda predlaga spremembo imena članka na vikipediji, če ima tehtne argumente. Dokler pa na spletni strani jame, *krizna-jama.silenl* ime jame v angleškem besedilu ne bo Križna jama ampak Križna cave, bodo ameriški administratorji zahtevo po spremembi imena članka »Cross Cave« v »Križna jama« zavrnilo z argumentom: Fantje, najprej se sami zmenite, kaj bi radi, potem pa bomo ukrepali po vaših željah.

Križna jama / Križna Cave

Maja letos (2026) sta izšli dve fotomonografiji s posnetki Petra Gedeje, KRIŽNA jama in KRIŽNA Cave — prva je v slovenskem jeziku, druga prevod v angleški jezik — urednika sta Peter Gedei in Marjan Žiberna. Fotografije je prispeval Peter Gedei, besedilo Marjan Žiberna, jezikovni pregled slovenske različice Mojca Stritar Kučuk, strojni prevod v angleški jezik je uredil Peter Gedei, kot tudi oblikovanje in prelom, načrt jame Mitja Prelovšek. Pri posnetkih je sodelovalo več pomočnikov, predvsem iz Društva ljubiteljev Križne jame in Jamarskega kluba Železničar, največkrat pa Gašper Modic ter Boštjan Vrviščar in Mojca Vrviščar Zazula. Za tisk so poskrbeli v Tiskarni in knjigovoznici Radovljica, naklada vsake različice je 500 izvodov, izdajatelj in založnik je Društvo ljubiteljev Križne jame, ki ga je zastopal Gašper Modic. Kraj izdaje je Bloška Polica, leto izdaje 2026. Obe knjigi obsegata po 104 strani, v trdi vezavi, merita 21,5 x 25,5 cm (širina krat višina) in tehtata po 665 gramov. Cena znaša 29,90 evra, naročiti ju je mogoče tudi na spletnem naslovu *petergedei.com/sl/knjiga-krizna-jama-narocilo/*. Veliko preprostejša in finančno manj zahtevna bi bila objava le v obliki e-knjige, a je knjigi v prid odločila prodaja predvsem pri vходу v jamo.

Prav tako v maju 2026 je predviden izid še ene fotomonografije Petra Gedeje, Slovenija pod površjem, pri založbi Mladinska knjiga in tudi s soavtorstvom Marjana Žiberne. Obsega 264 strani, v prednaročilu stane cent manj kot 60 evrov in prinaša najboljše Gedejeve fotografije našega krasa približno zadnjih dvajsetih let, iz digitalne dobe.

V knjigi o Križni jami, z naslovnico vred, so poldrugo stran velik načrt ene najlepših vodnih jam, ki bi ji lahko rekli tudi Jama 22 jezer, in 90 barvnih fotografij. 13 je dvostranskih, deset jih sega z ene strani še na drugo, 22 je celostranskih. 28 fotografij je takih, da bi se zanje dalo reči, da imajo, lahko bi tako rekli, Gedejev zaščitni znak, čoln s podvodno avro, tudi fotografija v prispevku ni brez njega. Prizorišče je jezero v jami, na njem čoln z vsaj enim jamarjem, poleg druge razsvetljave je iz čolna osvetljena tudi voda pod njim. Le v nekaj redkih primerih, kadar to ni bilo izvedljivo zaradi plitve vode ali drugih ovir, je na posnetku čoln brez avre.

Na kratko rečeno – streljali so z vsemi topovi in kar se jamskih fotomonografij tiče – knjiga je razkošje, kakršnega še ni bilo. Z leti je Gedei razvil osvetlitev jamskega prostora do popolnosti, dosegel izredno plastičnost upodobitve filigranskih oblin kapniškega okrasja, tal, vode in stropa, z uporabo najboljših objektivov na fotoaparatih z visoko ločljivostjo tudi zelo vereni in jasni barvni zapis, obenem pa okoli sebe zbral zvesto, uigrano in učinkovito skupino pomočnikov, s katerimi v času, ki je v jami vedno zelo na kratko odmerjen, naredi več kot bi kdorkoli drug.

Prvič je fotografiral v Križni jami leta 1991 in s posnetki ni bil zadovoljen. Znanje in tehnika še nista bila tista prava. Vrnil se je 25 let kasneje, ideja za celovit fotografski opis jame je prišla leta 2018, sledili so posnetki iz knjige.

Nekaj besed o avtorjih – Peter Gedei (1969) spada med najbolj znane in us-

pešne jamske fotografe na svetu, poleg tega pa je pri Jamarskem klubu Železničar (JKŽ) že mnogo let ne le spiritus agens, ampak, brez velikega pretiravanja, alfa in omega. Kot se je nedolgo nazaj izrazila ena izmed članic kluba ob pripravah na jamarsko šolo JKŽ: Če ne bi bilo Petra, lahko kar zapremo. Se pa Gedei veliko raje ukvarja z jamsko fotografijo, ki res zahteva celega človeka in še kaj zraven, kot pa s pisanjem. In zdi se, da je v lanskem letu našel pravega soavtorja za ta namen, Marjana Žiberno (1968), s katerim sta prvič, bolj bežno, sodelovala leta 2023. Žiberna je plodovit in vsestranski pisec s področja potovanja in športa, odlikuje pa ga še zelo velika in vse bolj cenjena vrlina, da rad sodeluje. Njegova bibliografija na COBISSu je maja 2026 obsegala 263 enot, in od teh je 127, skoraj polovica takih, kjer ni bil edini avtor.

Knjiga je bila na začetku širše zastavljena, obsegala naj bi celotno jamo, potem pa je obveljal premislek, da bi najprej objavili bolj posnetke tistih njenih delov, ki so dostopni za turistični obisk. Druga knjiga s preostalim fotografskim gradivom bi izšla kasneje.

Besedila v knjigi, ki jih je prispeval Marjan Žiberna, dopolnjujejo in pojasnjujejo fotografije. Žal ne čisto vseh, v naslednji izdaji bi bilo zelo dobrodošlo, če bi jih dodali, kjer jih še ni. Pisec je bil postavljen pred težek izziv – besedila, ki bi tako božala bračvevo dušo kot jih fotografije, bi morala, če malo pretiravamo, biti prej poezija kot proza. Nalogo je vseeno dobro opravil, beseda v knjigi gladko teče, pozna se, da mu je tematika pri srcu.

V uvodu sta na kratko, z besedo in načrtom, predstavljene Križna jama in njeno nadaljevanje, Nova Križna jama. Sledijo oris poti do Prvega jezera, dela jame, ki ga je deležna večina obiskovalcev jame, poti do Kalvarije, ki traja štiri ure predvsem čolnarjenja po prvih 13 jezerih do kapniško morda najbolj zanimivega sotočja obeh potokov (približno tisoč obiskovalcev letno) ter poti še naprej po Pisanem rovu do Kristalne gore na njegovem koncu (okoli sto gostov na leto). Na koncu so še poglavje o ostalih rovih jame in Novi Križni jami, ki zaradi izredne krhkosti sigastih tvorb turistom ni dostopna, stran o tem, kako so nastali posnetki, ter zahvala.

Knjiga je nedvomno velik korak naprej in pomemben prispevek k predstavitvi jame, ki pri nas in v svetu uživa poseben sloves ne samo zaradi lepote, ki jo pričarata le igra svetlobe in odsevov v vodi, ampak tudi zaradi svoje nedotaknjenosti, saj klasične infrastrukture turističnih jam skoraj nima in so tudi poškodbe iz starih, naravi zelo neprijaznih časov, praktično povsod popravljene. Priznati

je treba, da je avtor posnetkov zelo dvignil lestvico, do katere bodo v bodoče morali skočiti drugi avtorji fotografij v njej. Opravil je veliko delo, v veliki meri dovršeno. Seveda pa ni mogel narediti vsega in tudi prav je, da je vsem ostalim, ki jih mika ovekovečenje Križne jame, pustil še dovolj prostora in možnosti. Nameniti je treba še nekaj besed angleški različici knjige, zelo dobrodošli že

zaradi obiskovalcev jame, ki slovensko ne znajo. V zelo omejenem času in finančnem okviru, ki ga je imel glavni avtor knjige, je padla smela odločitev za strojni prevod slovenske različice, ki ga je uredil sam. Nastalo besedilo povsem izpolnjuje osnovni cilj, pojasnilo in dopolnitev fotografij, a bi bilo za naslednjo izdajo knjige vseeno zelo priporočljivo sodelovanje primerne »native speaker-

ja«. Idealen bi bil tisti, ki ga na Googlu razkrije iskalni izraz *bledology review*, a bi se našel tudi kakšen drugi, jamarstvu naklonjen in bolj dostopen kandidat. In kaj lahko napišemo za konec? Slovenski knjižni trg je bogatejši za lepo, barvito in razkošno fotomonografijo. Postojnska in Škocjanske jame take še nimata. ■

PRVI KORAKI

Nina Pekovec in Twan Otokar Lange

“Ej Twan, greva v jamarško šolo nasledn let.” Par sekund tišine. “Pa pejva.” In sva šla.

Še dobrih deset minut pred tem nobeden od naju ni vedel, da obstajajo jamarska društva. Med še enim dolgočasnim predavanjem, kjer je profesorica le nekakšen šum v ozadju, medtem ko po telefonu brskam za vse mogočim, sem po nesreči prišla do eKatastra in nato do jamarske šole.

MAČKOVCA – to pa niso Škocjanske (Nina)

Vsi začetki so težki – tudi tale ni drugačen. Ko ti nekdo omeni, da bo naša prva jama enostavna, si kot neizkušeni tečajnik predstavljaš sprehod, kjer se je treba mogoče kdaj skloniti. No, vsaj najina pričakovanja so bila taka.

Po prvih nekaj metrih hoje se je izkazalo, da so bila pričakovanja napačna. Kaj kmalu ugotoviš, da še sama hoja po jami zaradi drsečega blata ni enostavna. Vsaka najmanjša prepreka zahteva uporabo celega telesa in takrat zelo (slabe) načrtnega razmišljanja, kako se lotiti stvari. Ne eno ne drugo ti, kot nekomu, ki prvič vstopi v neturistični podzemni svet, ni znano. Seveda v tečajniškem duhu oboje uporabljaš narobe.

To privede do zastojev na vsaki oviri, h katerim sem v dobri meri doprinesla tudi jaz. Med hojo po jami ugotoviš, da postavljanje nog ni samoumevno in večkrat zaporedoma slišiš: “V jami se ne skače.”, čeprav ti skakanje po takem terenu ne pride niti na kraj pameti. Medtem ko se sam ubijaš na vsakem koraku, vidiš “ta stare jamarje”, ki ovire premagujejo, kot da so poosebljeni gamsi in jim je to najbolj naravna stvar – takoj za refleksnim odzivom na številko osem. Seveda sem za popolno tečajniško izkušnjo preizkusila svoj prvi jamski zdrs, kjer sem, resnici na ljubo, porabila čisto preveč časa, da sem se po rahlo nagnjenem in zame takrat zelo drsečem terenu potegnila po štriku navzgor. Za piko na

Nadzornici. Foto: Matic Di Batista

i smo se kot neizkušeni tečajniki srečali s svojo prvo “challenge ožino”. Pri naprežanju za vsak centimeter je bila med lovljenjem sape in sopihanjem idealna priložnost za razmislek, kako si v življenju zabredel tako vstran, da si na koncu pristal tu.

Na koncu smo se vsi popolnoma blatni in izčrpani prebili na površje – presenečeni nad samimi seboj, da smo preživeli, še bolj pa nad “ta starimi jamarji”, da so se nas upali peljati v tako jamo in nas žive spravili ven.

ČRNUŠKI MOST in TURKOVA (Twan)
Druga akcija je vsako leto namenjena osnovam vrvene tehnike. Dobili smo se pod Črnuškim mostom, kjer nas je pri-

čakal zaspani Matija. Ker se mu večer pred tem ni ljubilo kolesariti domov, se je odločil za najbolj logično rešitev – prespal je kar pod mostom. Zdaj, leto kasneje, ko ga že malo bolje poznam, se mi to zanj sploh ne zdi več tako izven značaja.

“Ta stari” so nam že pripravljali vrvni poligon, ki je z vsako minuto bolj spominjal na pajkovo mrežo. Po podrobnih razlagi funkcij in uporabe opreme nam je vodja šole Pero še na hitro pokazal prepenjanje in nas pregnal na štrik. Z Nino sva skupaj imela rekordne štiri leve roke. Par minut zapletanja kasneje sva oba visela nekaj metrov nad tlemi, kjer stvari nenadoma postanejo precej manj samoumevne.